

Монастирський Юрій Анатолійович, завідувач кафедри автомобільного транспорту ДВНЗ «Криворізький національний університет», д-р техн. наук, професор

Бондар Ігор Вікторович, директор, Сервісний торгово-логістичний центр «БЕЛАЗ-Україна»

ПРАВОВІ ПИТАННЯ ПІДГОТОВКИ ОПЕРАТОРІВ КАР'ЄРНИХ АВТОСАМОСКИДІВ

Кар'єрні автосамоскиди займають чільне місце в лінійці технологічних машин промислового транспорту і використовуються на кар'єрах, металургійних підприємствах та при будівництві. Особливістю цих машин є збільшені, у порівнянні зі звичайними вантажними автомобілями, габаритні розміри, як по ширині так і по висоті, розташування робочого місця водія - на рівні 2...4 м від поверхні дороги. Робота інженерно-технічних працівників, автослюсарів та водіїв в умовах гірничого виробництва вимагає знань умов роботи, навичок водіння по гірському серпантину доріг, адже специфіка умов експлуатації автомобільної техніки в кар'єрі чи на відвалі проявляється в розташуванні з однієї чи двох сторін дороги обриву глибиною (висотою) від декількох десятків до декількох сотень метрів. Одною з характерних рис кар'єрного автотранспорту, що позначається на роботі машини в цілому та її окремих складових, є переважна направленість руху вантажів знизу до верху кар'єру по шляхам з уклоном до 16%.

Український парк з близько 2,0 тис. одиницями займає друге місце в світі за кількістю кар'єрних автосамоскидів виробництва ВАТ «Білоруський автомобільний завод», основна частина яких представлена машинами вантажопідйомністю 30...55 т. Кар'єрні автосамоскиди працюють в більш ніж 250 підприємствах гірничо-металургійної, будівельної, дорожньо-будівельної та інших галузях господарства. Відносно мала кількість кар'єрних самоскидів в автосекторі обумовлює необхідність частину робіт з їх технічного обслуговування та ремонту покладати на водіїв, оскільки утримання додаткових робітників-ремонтників не завжди представляється можливим. Тобто водій кар'єрного самоскида, крім спеціальних навичок водіння, повинний уміти проводити роботи по технічному сервісу своєї машини, а інженерно-технічні робітники підприємства повинні враховувати особливості експлуатації машин в кар'єрах. Таким чином, інженерно-технічним робітникам, слюсарям з ремонту та водіям кар'єрних автосамоскидів потрібно мати істотно більші знання, ніж їх колегам з автосектора що експлуатують автомобілі загального користування.

В Україні та країнах СНД в переліку робітничих професій не існує професія «Водій кар'єрного самоскиду», підготовка робітників, що керують кар'єрними самоскидами, проводиться на курсах цільового призначення, а така форма підвищення кваліфікації абсолютно не регламентується. Існують професії робітників, по суті своєї близькі до професії водія кар'єрного

самоскида, це «Водій автомобіля», «Водій автотранспортувача», «Водій самохідних механізмів» і інші. Для підготовки фахівців зазначених професій існують єдині державні типові навчальні плани і програми. А підготовка ведеться під державним контролем навчальних закладів шляхом проведення експертизи навчально-методичного, матеріально-технічного і кадрового забезпечення підготовки з наступною видачою ліцензій на послуги в сфері підготовки на обмежений період (звичайно до 5 років). Це відноситься і до професійної підготовки слюсарів по ремонту автомобілів, у тому числі і з урахуванням спеціалізації по кар'єрним автосамоскидам та спеціальної техніки на їх базі.

Нині підприємства, що експлуатують кар'єрні самоскиди в Україні, на свій страх і ризик готують робітників, що експлуатують техніку вартістю від \$150 000 (самоскиди вантажопідйомністю до 30 т) до \$2 000 000 (самоскиди вантажопідйомністю до 220 т), використовуючи тільки виробничий досвід своїх інженерно-технічних фахівців, наявні в господарстві наробітки та досвід заводів продуцентів.

Хто ж може керувати кар'єрним самоскидом? У посібнику з експлуатації кар'єрних самоскидів вантажопідйомністю 30-55 т БЕЛАЗ говорить наступне: до експлуатації «рекомендується допускати тільки осіб, що вивчили будову і особливості їхньої експлуатації і які мають посвідчення на право керування, видане відповідної кваліфікаційною комісією». До керування самоскидом вантажопідйомністю 130 т і вище «повинні допускатися особи, що мають посвідчення на право керування, видане відповідної кваліфікаційною комісією, що мають відповідну кваліфікаційну групу по безпеці згідно «Правилам техніки безпеки при експлуатації електроустановок споживачів», що вивчили будову, правила експлуатації, особливості водіння і роботи, що мають досвід, на кар'єрному автотранспорті». Рекомендаційний характер першої вимоги не означає обов'язкового виконання, що може привести випадкову людину за кермо кар'єрного автосамоскида. В другому випадку відсутність досвіду роботи на кар'єрному автотранспорті (де його взяти, не працюючи на кар'єрному самоскиді - питання чисто риторичне!) цілком закриває дорогу кому-небудь для роботи. А у випадках, коли кар'єрний самоскид використовується на дорожньо-будівельних чи роботах для перевезення шлаків на металургійних комбінатах такий досвід зовсім не потрібний. Наприклад в умовах ПрАТ «АрселорМіттал Кривий Ріг» одні і ті ж кар'єрні автосамоскиди вантажопідйомністю 45 т використовуються і для транспортування руди з кар'єру, і для транспортування щебню в кар'єр для підтримки доріг в належному стані, і на території металургійного виробництва для транспортування гарячого (температура до 800°C) сталеплавильного шлаку з місця вивантаження на місце переробки. Треба сказати, що подібні протиріччя фахівці холдингу БЕЛАЗ вже усуваються, що знаходить висвітлення в доповненнях до посібників з експлуатації. Але на сьогодні наявні на ВАТ «БелАЗ» навчальні плани та програми підготовки персоналу з експлуатації кар'єрних автосамоскидів в обсязі 80 – 90 годин на погляд керівництва гірничотранспортних цехів гірничо-збагачувальних

комбінатів є недостатнім.

Виходом може бути внесення професії «Водій (Оператор) кар'єрного самоскида» із указівкою типу трансмісії в державний перелік професій з визначенням типових вимог до підготовки й атестації робітників.

ДВНЗ «Криворізький національний університет» займає особливе місце у підготовці фахівців-автомобілістів. У зв'язку з тим, що знаходиться у регіоні, де зконцентровано до 30% чисельності кар'єрних автосамоскидів українських підприємств, при цьому на гірничо-збагачувальних комбінатах працюють до 85% найбільших в Україні самоскидів вантажопідйомністю 130...220 т. Географічне розташування та структура університету передбачає підготовку фахівців усіх рівнів зі спеціальною спрямованістю, особливо це відноситься до фахівців вищих рівнів.

Договори про співпрацю з представниками провідних світових виробників кар'єрних автосамоскидів дозволяє університету отримувати найновішу інформацію з заводів-виробників та передавати її студентам кваліфікаційних рівнів «молодший спеціаліст» - «бакалавр» - магістр» і слухачам курсів підвищення кваліфікації – інженерно-технічним працівникам гірничо-збагачувальних комбінатів. Для заводів-виробників співпраця з університетом дозволяє вирішувати одну з складових частин сервісного обслуговування своїх кар'єрних самоскидів – підготовку та перепідготовку кадрів з технічного сервісу.

Авторами були розроблені базові навчальні плани і програми підготовки операторів кар'єрних автосамоскидів, перепідготовки із автосамоскидів одного типу трансмісії на іншій для навчання на реальних машинах і на тренажерах. При цьому базовий план і програма адаптуються під конкретні умови підприємства.

Основна концепція планів полягає в проведенні теоретичного навчання протягом 72 - 190 год, ґрунтового виробничого навчання (288 - 448 год.) і водіння протягом не менш 120 год. Однією зі складових навчання є використання сучасних тренажерів ТВ-БЕЛАЗ, які дозволяють суттєво знизити витрати на підготовку операторів та здійснювати безпечне навчання руху в кар'єрах глибиною до 500 м на машинах вантажопідйомністю 130 т, особливо на початковому етапі навчання.

Виробниче навчання завершується проведенням підсумкових теоретичних занять і кваліфікаційною атестацією учнів комісією, очолюваної технічним керівником автотранспортного підрозділу підприємства за участю гірничотехнічного інспектора. На курси цільового призначення по вивченню будови, експлуатації і ремонту кар'єрних самоскидів зараховуються водії, що мають посвідчення на право керування вантажними автомобілями категорії «С», а навчання виконується стосовно до моделей, що експлуатуються на підприємстві.

Таким чином будуть усунені існуючі правові питання щодо підготовки операторів, слюсарів з ремонту та інших фахівців з експлуатації кар'єрних автосамоскидів.